

TARHAORVOKKI

Viola

kainot sulottaret

Illoisen kirjavat tai hillityn yksiväriset orvokit piristävät jo kevättalvesta parvekkeita. Pihalla monivuotiset lajit puhkeavat kukkaan toukokuussa, viimeiset lakastuvat talven tullen.

TEKSTI: ELLA RÄTY, KUVAT: KYLLIKKI HEIKKINEN, ELLA RÄTY JA TEIJA TUISKU

Orvokit ovat erinomainen valinta kevättalven parvekeruukkuihin, sillä ne kestävät jopa viisi astetta pakkasta. Yksivuotiset lajikkeet kukkivat sopivalla hoidolla koko kesän. Puutarhaan istutettavissa monivuotisissa orvokeissa on sekä jatkuvasti että kerran kesässä kukkivia lajeja. Tuoksuvimpia orvokkeja on viljelty jopa vuosituhansia.

Tieteellisestä sukunimestä *Viola* on johdettu viulu-sana kukan muodon perusteella ja violetti-sana orvokeille tyypillisimmän värin mukaan. Orvokki symboloi kristillisessä perinteessä Neitsyt Marian vaatimattomuutta ja nöyryyttä. Se merkitsee symbolikielessä myös rakkautta, kaipausta, mietiskelyä ja kainoutta.

Istuta puolivarjoon

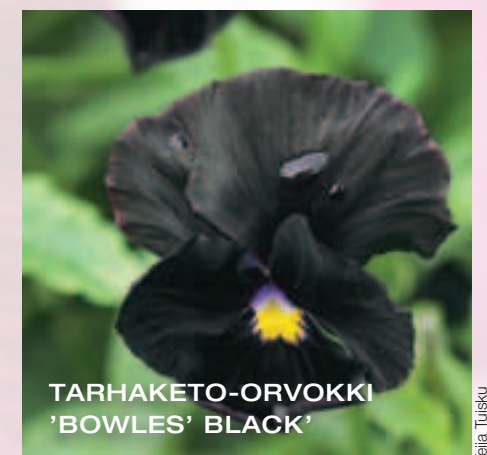
Puolivarjo sopii paremmin orvokeille kuin koko päivän jatkuva auringon paahde, sillä orvokit lakastuvat herkästi. Toisaalta ne eivät menesty märässä maassa, missä tyvitaudit vaativat kasveja. Huokoinen, runsashuoksinen multa pidättää sopivasti kosteutta ja kuivahtaa nopeasti sateen jälkeen.

TARHAORVOKIN kukka on tyypillisesti iso ja ainakin kaksivärinen. **TARHAKETO-ORVOKIT** ovat perineet pienen kokonsa villiltä keto-orvoilta. **'BOWLES' BLACK'** on yksi mustimmista orvokkilajikkeista.

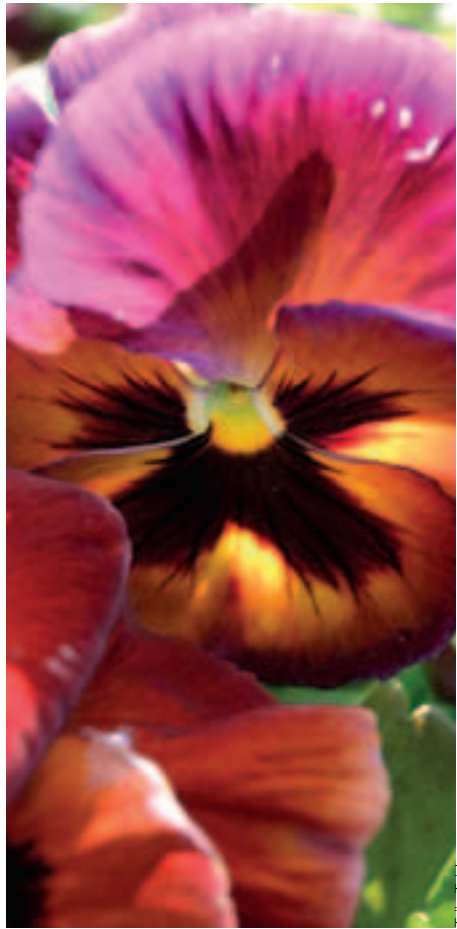

TARHAKETO-ORVOKKI

Kyllikki Heikkinen

TARHAKETO-ORVOKKI
'BOWLES' BLACK'

Teija Tuisku

Yksivuotiset **TARHAORVOKIT** siementävät ja talvehtivat hyvissä oloissa.

Orvokit ovat 10–20 senttiä korkeita, hillitysti leviäviä kukkakasveja.

Yksivuotiset tarhaorvokit ja tarhaketo-orvokit hankitaan yleensä taimina, mutta niitä voi lisätä itse siemenistä, jotka kylvetään helmi–maaliskuussa. Taimet istutetaan ulos kesäkuussa. Kun taimia lannoitetaan ja kastellaan säännöllisesti ja lakastuneet kukat poistetaan, kasvit eivät hukkaa voimiaan siementen kypsyttämiseen vaan kukkivat alati toukokuun alusta syksyyn. Sama pätee monivuotisiin tarhasarvi-orvokkeihin.

Kerran kesässä kukkivat monivuotiset orvokkilajit, kuten perhos- ja tuoksuorvokki, eivät kaipaa erityishoitoa. Yleensä riittää, kun kasvualusta peruslannoitetaan ja -kalkitaan ennen istutusta ja taimien väleistä poistetaan rikkakasvit.

TARHAORVOKIT voi istuttaa myös amppeliin, kunhan niitä lannoitetaan säännöllisesti.

Yksivuotisten jatkuvaa kukintaa Kallioiden päällä ja kuivilla pelloilla yleisenä tavattava keto-orvokki (*Viola tricolor*) kukkii miltei koko kesän. Se on yleensä yksivuotinen, mutta hyvissä oloissa kasvi säilyy siementämällä samalla paikalla vuosikausia. Lajinimi tricolor eli ”kolmivärinen” johtuu kukasta, joka on tavallisesti kelta-valko-sininen. Itse keto-orvokkia ei viljellä, mutta siitä on jalostettu tarhaketo-orvokkeja puutarhakäyttöön.

Tarhaketo-orvokit (*Viola Tricolor*-ryhmä) ovat yksi- ja monivuotisia risteymiä. Matalat ja melko rennot lajikkeet kukkivat jatkuvasti, ja kukat ovat tyypillisesti hieman isommat kuin keto-orvokilla mutta pienemmät kuin tarhaorvokkeilla. Lukuisat värit ja väriyhdistelmät voivat yllättää, sillä joukkoon mahtuu jopa mustia orvokkeja, kuten kuuluisa englantilainen ’Bowles’ Black’.

Myös tarhaorvokit (*Viola Wittrockiana*-ryhmä) availevat nappujaan koko kesän, kun niitä hoidetaan oikein. Sukupuuhun sisältyvät usein keto-orvokki ja isoteriöinen monivuotinen altainorvokki. Tavallisesti yksivuotiseksi jäävillä risteymillä on pyöreähköt lehdet ja isot 3–10-senttiset kukat. Niitä alettiin jalostaa 1800-luvun alussa. Innostusta näihin monissa väreissä loistaviin kukkiin kuvastaa hyvin se, että vuoteen 1838 mennessä oli nimetty jo 400 lajiketta.

Komeita isokukkaisia lajikkeita Meilläkin yleisten monivuotisten tarhasarvi-orvokkien (*Viola Cornuta*-ryhmä) suuret yksi- tai moniväriset kukat periytyvät muun muassa sarvi-orvokilta (*Viola cornuta*). Viljeltynä harvinaistunut sarvi-orvokki kasvaa luonnonvaraisena Ranskassa ja Espanjassa Pyreneiden vuoristossa kivisillä rinteillä ja

’**JOHN WALLMARK**’ on monivuotinen isokukkainen tarhasarvi-orvokki.

niityillä. Sen 2–3 sentin kokoiset, useimmiten liilansiniset kukat tuoksuvat. Joidenkin viljelymuotojen tuoksu muistuttaa tuoksuorvokkia.

Tarhasarvi-orvokit kukkivat lähes koko kesän lyhyitä taukoja lukuun ottamatta. Jotta loppukesän kukinnasta tulisi runsas, kasvusto leikataan lyhyeksi ensimmäisen kukintahuipun jälkeen. Vaikka tarhasarvi-orvokit ovat monivuotisia, ne menestyvät vain kasvaessaan hyvin läpäisevällä alustalla. Lisäksi versot kannattaa suojata talveksi vaikkapa havuilla, jos kasvupaikka on lumeton.

Monivuotisen altainorvokin (*Viola altaica*) kukka on yhtä iso kuin tarhasarvi-orvokkeilla. Teriö on pääsääntöisesti sinivioletti, harvemmin valkoinen, keltainen tai kaksivärinen. Altainorvokki kukkii runsaimmin touko–kesäkuun vaihteessa. Koska se remontoituu vähäisempää kukintaa voi odottaa keski- tai loppukesällä. Laji leviää siementämällä ja talvehtii hyvin, kun kasvualusta on läpäisevä.

ALTAINORVOKKI talvehtii hyvin ja muistuttaa isoine kukkineen sarvi-orvokkeja.

Pienikukkaisia perennoja

Pohjoisamerikkalaisesta purppuraorvokista (*Viola adunca*, ennen *labradorica*) viljellään tummanpunalehtistä Purpurea-lajiketta. Sentin kokoiset, sinivioletit kukat puhkeavat kevätkesällä. Lehdet ovat yläpinnalta hieman karvaiset, puikeat ja tyvestä pyöreät. Mätästävä laji sopii pensaiden ja puiden aluskasviksi.

PURPPURAORVOKKI värittää perennanpenkin reunoja punaruskeine lehtineen.

Mustat orvokit

Moni kasvilajike on nimetty mustakukkaiseksi, vaikka teriö on enintään tummanpunavioletti. Orvokeissa sen sijaan on useita todella mustilta näyttäviä viljelymuotoja. Mustimpana pidetään lajiketta ’Molly Sanderson’, jonka terälehtien himmeä pinta korostaa tummuutta entisestään. ’Bowles’ Black’ on jokseenkin yhtä tumma, mutta kasvutapa on rennompia ja kukat pienempiä. Monia muita enemmän tai vähemmän mustakukkaisia orvokkeja myydään joko siemeninä tai taimina. Jos haluat lisätä itse jotain erityisen mustaa muotoa, ota taimesta pistokkaita tai jaa se, sillä siemenjälkeläisten kukkien värisävy voi poiketa emokasvista.

Perhosorvokki 'Albiflora' (*Viola sororia*, ennen *papilionacea*) kukkii purppuraorvokin tavoin alkukesällä, mutta kukat ovat valkoiset. Saatavilla on myös 'Freckles'-perhosorvokkia, jonka valkoista teriötä kirjoavat siniset pisteet. Kukat ovat tuoksuttomia, kaksisenttisiä. Laji on peräisin itäisestä Pohjois-Amerikasta kosteilta niityiltä ja varjoisilta rannoilta.

Tuoksuvin orvokkimme

Perinnekasveihimme luettavan tuoksuorvokin (*Viola odorata*) kukkia hyödynnetään hajuvesissä ja jopa makeisissa. Tummansinivioletit 1,5 senttiä leveät kukat puhkeavat lähes heti roudan suletta. Euroopassa viljellään myös valkokukkaista 'Albaa' sekä punertavia, vaaleankeltaisia ja vaaleansinisiä muotoja.

Lajia tavataan meillä viljelykarkulaisena vanhoissa puistoissa, ja se kasvaa metsissä, pensaikoissa ja aurinkoisilla rinteillä suurimmassa osaa Eurooppaa lukuun ottamatta pohjoisimpia osia. Tuoksuorvokki menestyy parhaiten, kun se jaetaan säännöllisesti.

Tuoksuorvokin kukkien tuoksu leviää kymmenien metrien päähän. Jo yli 2 000 vuotta viljelyssä ollut laji paistatteli suosionsa huipulla 1800-luvulla. Se liittyy moniin tuon ajan kuuluisuuksiin. Esimerkiksi Goethe ripotteli siemeniä kävelyretkillään sopiviin paikkoihin ympäristöä kaunistukseksi. Laji oli Ranskan keisarin Napoleonin tunnus, ja tuoksuorvokkeja istutettiin keisarinna Josephinén haudallekin. Englannin kuningatar Viktorian lempikukaksi mainittua tuoksuorvokkia kasvatettiin noin 4 000 ruukussa Windsorin linnan kasvihuoneissa.

Tiejä Tuisku

TUOKSUORVOKKI luetaan rakastetuimpiin "mummon" perennoihin.

Orvokit

Nimi

Altainorvokki (*Viola altaica*)
Keto-orvokki (*Viola tricolor*)
Lapinorvokki (*Viola biflora*)
Perhosorvokki 'Albiflora' (*Viola sororia*)
Purppuraorvokki 'Purpurea' (*Viola adunca*)
Tarahketo-orvokit (*Viola Tricolor*-ryhmä)
Tarhaorvokit (*Viola Wittrockiana*-ryhmä)
Tarhasarviorkit (*Viola Cornuta*-ryhmä)
Tuoksuorvokki (*Viola odorata*)

Kukan väri

sinivioletti
kelta-valko-sininen
keltainen
valkoinen
sinivioletti
eri värejä
eri värejä
eri värejä
sininen (valkoinen)

Kukinta-aika

touko-kesäkuu
touko-syyskuu
kesä-heinäkuu
touko-kesäkuu
touko-kesäkuu
touko-syyskuu
touko-syyskuu
touko-syyskuu
touko-kesäkuu

Muuta

isokukkainen perenna
pienikukkainen yksivuotinen luonnonkasvi
pienikukkainen monivuotinen luonnonkasvi
pienikukkainen perenna
punalehtinen, pienikukkainen perenna
pienehkökukkaisia ryhmäkasveja
isokukkaisia ryhmäkasveja
isokukkaisia perennoja
pienikukkainen perenna

Elia Pääy

PERHOSORVOKKI 'ALBIFLORA' kukkii varhain kevätkesällä.

Suomalaisia luonnonkasveja

Maassamme tavataan luonnonvaraisena 16 orvokkilajia. Se ei ole kovin paljon, kun koko maailmassa orvokikasveihin luetaan noin 500 lajia. Luontaiset orvokkilajimme ovat pienikukkaisia ja hyvin kestäviä verrattuna puutarhamuotoihin.

Yleisimpiin luonnonlajeihin kuuluvat aho-orvokki (*Viola canina*) ja metsäorvokki (*Viola riviniana*), joiden vaaleansiniset kukat puhkeavat kevätkesällä. Aho-orvokin lehdet sijaitsevat selvässä ruusukkeessa. Lehdet ovat loivityvisiä, lähes munuaismuotoisia. Metsäorvokilla taas ei ole lehtiruusuketta ja varsilehdet ovat kapean sydämenmuotoiset, melko suippokärkiset.

Suo-orvokki (*Viola palustris*) kiinnittää helposti luonnossa kulkijan huomion, sillä lajilla on hyvin kaunis lehdistö. Lehdet ovat kiiltävät, pyöreät ja parin sentin kokoiset. Hennon liiloja, vain sentin läpimitaltaan olevia kukkia avautuu keväällä ja kesällä.

Pohjois-Suomessa purojen varsilla ja hetteiköissä voi tavata lapinorvokin (*Viola biflora*), ainoan keltakukkaisen orvokkimme. Se kukkii kesä-heinäkuussa, ja munuaismaisiet lehdet lakastuvat kukinnan jälkeen. 🌿

AHO-ORVOKKI viihtyy yhtä hyvin puutarhassa kuin Suomen luonnossa.

Kyösti Tienkari

Parman orvokki
Tuoksuorvokkia kutsutaan toisinaan kirjallisuudessa Parman orvokiksi, koska sen viljely hajuvesiteollisuuden tarpeeseen oli erityisen laajaa Italian Parmassa. 'Violetta di Parma' ei silti ole täsmälleen samanlainen tuoksuorvokki, jota tarjotaan puutarhamyymälöissä. Varsinaisilla Parman orvokeilla on useimmiten kerrannaiset kukat, eivätkä ne siementä. Tuoksukin poikkeaa hieman meille tutusta tuoksuorvokista. Niitä viljeltiin eniten 1800-luvulla, jolloin ajan sopivaisuussääntöjen mukaan säädyllyiset naiset saivat tuoksua vain orvokkivedeltä. Halvimmat orvokkihajuvet tosin tehtiin edullisemmasta raaka-aineesta, orrisjuuresta, jota saadaan saksankurjenmiekasta.